

LABOR et EDUCATIO

nr 1/2013

Katarzyna Jagielska

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Norbert Pikula, *Senior w przestrzeni społecznej*,
Warszawa 2013, Wydawnictwo Borgis,
ISBN 978-83-62993-03-1, ss. 204

Jednym z ważniejszych wymiarów powodzenia człowieka w kreowaniu własnych losów życiowych staje się umiejętność wpisania swej biografii w realia przestrzeni oraz zmiany społecznej. To zmiana społeczna – jak podkreśla A. Giddens – „radykałnie przekształca charakter życia codziennego i zmienia najbardziej osobiste doświadczenia człowieka”¹. Zmiana społeczna widoczna jest w wielu dziedzinach, chociażby wymieniana przez P. Sztompkę zmiana składu systemu, jego struktury, funkcji pełnionych przez poszczególne składniki społeczeństwa, zmiana granicy systemu oraz w otoczeniu systemu². Tak pojmowana zmiana obejmuje zarówno warunki życia społeczeństw, funkcjonowanie istniejących w nich instytucji, jak również świadomość ludzi, ich rozumienie sensu życia, tożsamość czy wartości.

Doświadczenie zmiany i udział w jej procesie charakterystyczne jest dla każdego człowieka żyjącego we współczesnej, „płynnej nowoczesności”. Jak ją odbiera i jak sobie z nią radzi zależy od wielu czynników

¹ A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, Warszawa: PWN 2002, s. 3.

² Por. P. Sztompka, *Socjologia zmian społecznych*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2005.

w tym od wieku, predyspozycji osobowych, doświadczenia życiowego, umiejętności radzenia sobie z sytuacjami trudnymi czy otwartości na to co nowe, co nieznanne, a więc zmienne.

W tren trend myślenia o człowieku żyjącym w świecie zmiany wpi-suje praca N. Pikuły *Senior w przestrzeni społecznej*. Przedmiotem naukowych zainteresowań uczynił on seniora oraz sferę przestrzeni społecznej, w której funkcjonuje. Można zauważyć, że w swym myśleniu o przedmiocie zainteresowań Autor wychodzi z założenia, że współczesny senior, jego styl życia, jakość życia, potrzeby zmieniają się i znacznie różnią się od tych charakterystycznych dla seniorów sprzed np. 20–30 czy 40–50 lat. To – jak podkreśla – przekłada się na zmiany w rozbudowie palety ofert dla człowieka starszego, co wynika z tego, że większość osób starszych chce nadal pozostawać aktywnymi i pełnoprawnymi członkami społeczeństwa (potwierdzają to również jego badania). Potrzeby: przynależności, użyteczności społecznej, aktywności i samorealizacji stają się głównymi inspiratorami zmiany stylu i jakości życia seniorów. Zatem jaki jest współczesny senior, jakie są jego potrzeby i oczekiwania? Kto i w jaki sposób może je zaspokajać i rozwijać? Jakiego rodzaju rozwiązania legislacyjne oraz instytucjonalne mogą pomóc osobom starszym w przeżywaniu spełnienia życiowego, realizacji marzeń i zaspokajania potrzeb? Na te pytania, jak i wiele innych, odpowiedzi można uzyskać w prezentowanej publikacji.

Książka składa się z czterech głównych rozdziałów, Wstępu, Zakończenia oraz bogatej, prezentowanej na końcu Bibliografii.

W pierwszym rozdziale *Charakterystyka procesu starzenia się* N. Pikuła przedstawia starość, proces starzenia się w czterech głównych wymiarach: biologicznym, psychologicznym, społecznym i duchowym. Uważam, że szczególnie warto docenić Autora za specyfikę prezentowanych treści oraz nowatorskie podejście do charakteryzowanych obszarów rozwoju człowieka. Mianowicie N. Pikuła, jako pierwszy w Polsce gerontolog podjął zagadnienie duchowego wymiaru i rozwoju człowieka starego. Osobom zainteresowanym tym zagadnieniem proponuję zapoznanie się z treścią recenzowanej lektury. Ponadto należy zauważyć, że w tej części pracy, mimo wielu różnych ujęć teoretycznych, definicyjnych, odnoszących się do charakteryzowanego okresu życia Czytelnik zostaje wprowadzony w teorię w sposób uporządkowany, przystępny dla od-

biorcy, lecz nie pozbawiony najwyższej klasy naukowego sprawozdania. Sposób prezentowania zawartych w tej części obszarów wiedzy umożliwia Czytelnikowi budowanie logicznej i merytorycznej, potwierdzonej najlepszymi źródłami naukowymi, wiedzy w zakresie specyficznych i niespecyficznych symptomów procesu starzenia się w czterech podstawowych obszarach rozwoju i funkcjonowania człowieka.

Rozdział drugi *Potrzeby osób starszych jako determinanty jakości życia* koncentruje uwagę Czytelnika wokół zagadnień potrzeb w kontekście jakości życia. Myślę, że w tej części pracy należy zwrócić uwagę na dwa mocne jej punkty. Pierwszy to dogłębna charakterystyka i analiza potrzeb osób starszych w świetle czterech teorii potrzeb (A.H.Maslowa, T. Kocowskiego, Ch. Towle i B. Synaka). Warto podkreślić, że prezentowane treści nie mają charakteru przeglądowego, a analityczny z uwzględnieniem teoretycznej perspektywy rozwoju/zmiany w kontekście jakości życia. Drugi punkt to analiza teoretyczna i empiryczna kategorii „jakość życia” w perspektywie gerontologicznej. Uważam, że już sam fakt podjęcia takich analiz w kontekście życia osób starszych świadczy nie tylko o znajomości lektur z zakresu gerontologii, ale również o dostrzeganiu istotnych kwestii i obszarów dotychczas pomijanych w tej dyscyplinie. Wśród wielu perspektyw i teorii na uwagę zasługuje teoretyczny czynnikowy model jakości życia w kontekście zysków i strat. Potwierdza on, że mimo wielu czynników negatywnie wpływających na jakość życia (stan zdrowia, status społeczno-ekonomiczny i in.) oraz mimo tego, że starość związana jest z licznymi naturalnymi zmianami, jakie zachodzą we wszystkich sferach życia i rozwoju człowieka, osoby starsze coraz chętniej angażują się w różnego rodzaju aktywność społeczną, która w wielu przypadkach staje się dla nich sposobem na kolejne doświadczenia bycia wyczekiwany i potrzebnym.

Kolejny rozdział traktuje o socjalno-ekonomicznych uwarunkowaniach starości. N. Pikuła wskazuje nasilające się tendencje demograficzne (starzejące się społeczeństwo), uwzględniając możliwości i warunki ekonomiczne oraz bezpieczeństwo socjalne seniorów (niestety pogarszające się) w kontekście możliwości zaspokajania potrzeb i utrzymania dobrej jakości życia oraz samorealizacji i rozwoju. Jak podkreśla Autor, satysfakcja życiowa seniorów w dużej mierze zależy od czynników ekonomicznych, które wpływają na odczuwanie ich niezależności, godnego

życia oraz doświadczania świata i korzystania z jego dóbr duchowych, kulturowych, materialnych.

Ostatni rozdział – *Państwo wobec osób starszych* – jest w pewnym sensie kontynuacją poprzedniego. Mianowicie Autor poddaje diagnozie politykę społeczną Rzeczypospolitej Polskiej wobec ludzi starszych ze szczególnym uwzględnieniem podmiotów, instytucji i organizacji działających na ich rzecz. Odwołując się do Deklaracji Zasad ONZ dotyczącej osób starszych, aktów prawnych regulujących podstawy organizowania i udzielania pomocy społecznej oraz potrzeb seniorów (z uwzględnieniem jakości i godności życia człowieka) argumentuje zasadność powoływania instytucji i placówek działających na rzecz i dla seniorów. Ponadto charakteryzuje w kategoriach zadań na rzecz osób starszych organizacje i instytucje pozarządowe (szczegółowa, dogłębna perspektywa przeglądowa). Na uwagę zasługuje stanowisko Autora co do zasadności i wartości ich funkcjonowania. Ponadto, słusznie zwraca uwagę (a właściwie apeluje wręcz do osób odpowiedzialnych za politykę społeczną), że w sytuacji zmiany społecznej, pogłębiającej się tendencji starzenia się społeczeństwa polskiego, działalność instytucji i organizacji państwowych, pozarządowych, jak i tych z pogranicza ekonomii społecznej nie może pozostać obojętna na pojawiające się społeczne zjawiska, procesy, potrzeby. Nieadekwatne działania lub ich brak mogą doprowadzić do pogłębiania, bądź narastania kryzysu społecznego. W działaniach tych warto uwzględnić przede wszystkim potrzeby seniorów oraz to, że mimo iż ich sytuacja społeczna w Polsce nie jest łatwa, to są oni coraz bardziej świadomi swoich praw i możliwości, aspiracji i oczekiwań. Warto więc podejmować działania na rzecz osób starszych, aby nie były narażone na wielopłaszczyznową marginalizację, niechęć ze strony młodszych pokoleń, dyskryminację wiekową, ageizm, osamotnienie czy wykluczenie społeczne. Współczesny senior potrafi samodzielnie kształtować własną przestrzeń życiową, polityka społeczna powinna zaś wspierać go w tym i partycypować w zapewnieniu bezpieczeństwa socjalnego, aby wraz z upływem lat nie wycofywał się dobrowolnie z życia społecznego.

Polecając Czytelnikowi lekturę prezentowanej książki chciałabym zwrócić uwagę jeszcze na jedną istotną kwestię. Mianowicie recenzowana praca usytuowana jest na styku kilku dyscyplin naukowych: ge-

rontologii (a tu geriatrii, gerontopsychologii, gerontopedagogiki), pedagogiki społecznej, medycyny, polityki społecznej. Wielokontekstowość, interdyscyplinarność w podejściu do problematyki starości człowieka w kontekście jakości życia świadczy o niekwestionowanej erudycji Autora oraz łatwości adaptowania nowych teorii do gerontologii, co jest mocnym atutem.

Książkę polecam szczególnie pracownikom socjalnym, pedagogom, studentom pracy socjalnej, pedagogiki, politologii czy socjologii, jako poszerzenie i uzupełnienie wiedzy w ramach podjętych studiów oraz jako przykład interdyscyplinarnego podejścia do zagadnienia charakterystycznego dla gerontologii. Ponadto pracę polecam pracownikom naukowym oraz pracownikom organów Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, aby wyłaniające się z treści książki ważne zagadnienia i „palące obszary” z zakresu pracy i polityki senioralnej nie umknęły, nie przeszły bez echa, a przyniosły pożądane efekty dla dobra rozwoju społeczeństwa polskiego, dla pozytywnej odpowiedzi na potrzeby generowane przez dokonujące się i wciąż trwające zmiany społeczne.

Uważam, że prezentowana praca zasługuje na szerokie zainteresowanie, bowiem odpowiada zarówno potrzebom intelektualnym, jak i praktycznym Czytelnika, a także standardom pracy socjalnej w krajach Unii Europejskiej.

